

بررسی رابطه بین فرسودگی تحصیلی و انگیزه پیشرفت در یادگیری دانش

آموزان (مطالعه موردی: دبیرستان دخترانه زینبیه ناحیه ۲ مشهد)

حسین مومنی مهموئی^۱، زهرا خسروانی^۲

^۱ گروه علوم تربیتی، واحد تربت حیدریه، دانشگاه آزاد اسلامی، تربت حیدریه، ایران

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی

چکیده

مقدمه و هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین فرسودگی تحصیلی و انگیزه پیشرفت در یادگیری دانش آموزان انجام گرفته است. روش شناسی: تحقیق به لحاظ هدف از نوع کاربردی و از حیث روش توصیفی و همبستگی است؛ که اطلاعات آن به شیوه میدانی پرسشنامه ای جمع آوری گردیده است. جامعه آماری این پژوهش شامل دانش آموزان دبیرستان دخترانه زینبیه ناحیه ۲ مشهد بوده است. با توجه به ویژگیهای جمعیت تحت بررسی در این تحقیق با استفاده از شیوه نمونه گیری سرشماری و استفاده جدول مورگان تعداد ۸۰ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شد. در این تحقیق محقق برای اندازه گیری متغیرهای تحت بررسی، از پرسشنامه فرسودگی تحصیلی، برسو (۱۹۹۷) و انگیزه پیشرفت در یادگیری، رضابخش (۱۳۷۳) استفاده گردید. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه فرسودگی تحصیلی ۰/۸۱ و انگیزه پیشرفت در یادگیری ۰/۷۴ بدست آمد. با استفاده از آزمون کولموگروف و اسمیرنوف توزیع متغیرها بررسی که همه آنها نرمال بودند. یافته ها: همچنین مشخص شد که بین فرسودگی تحصیلی و ناکارآمدی تحصیلی با انگیزه پیشرفت در یادگیری رابطه معکوس و معنی دار وجود ندارد؛ اما بین خستگی تحصیلی و بی علاقه‌گی تحصیلی با انگیزه پیشرفت در یادگیری رابطه معکوس و معنی دار وجود دارد. همچنین نتایج رگرسیون گام به گام مشخص کرد که از بین ۳ متغیر، خستگی تحصیلی حدود ۵۰ درصد و بی علاقه‌گی تحصیلی حدود ۳۰ درصد و سایر عوامل ۲۰ درصد بر بیش از انگیزه پیشرفت در یادگیری موثر هستند. بحث و نتیجه گیری: بر اساس نتایج تحقیق مشخص شد که خستگی تحصیلی و بی علاقه‌گی تحصیلی بیشترین تاثیر را بر انگیزه پیشرفت در آموزش راهبردهای شناختی، راهبردهای فراشناختی و شیوه‌های آموزش و پرورش خلاقیت اقدام نموده و در جهت بهبود کیفیت آموزشی و بار آوردن دانش‌آموزانی خلاق گام بردارند و پیشرفت دانش‌آموزان خود را از لحاظ کیفی افزایش دهند.

واژه‌های کلیدی: فرسودگی تحصیلی و ابعاد آن، انگیزه پیشرفت در یادگیری.

مقدمه

بیشتر متخصصان تعلیم و تربیت به دنبال روشهایی می باشند که یادگیری خودنظم داده و انگیزش پیشرفت را در دانش آموزان بالا ببرند و به دنبال کاهش اثر خستگی هیجانی، بی علاقتی و ناکارآمدی که عملکرد تحصیلی را تحت تاثیر قرار می دهند هستند. در سال های اخیر، متخصصان تعلیم و تربیت و روانشناسان تربیتی، تحقیقات قابل توجهی را در زمینه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و متغیرهای مرتبط با آنها انجام داده اند که در بین آنها راهبردهای یادگیری ابزارهایی مهم برای توانا ساختن دانش آموزان در دستیابی به هدفهای آموزشی تلقی می شوند (سیف، ۱۳۹۰). عوامل متعددی، عملکرد تحصیلی دانش آموزان را تحت تاثیر قرار میدهند. برخی از این عوامل موجب بهبود عملکرد تحصیلی و برخی دیگر باعث تضعیف عملکرد دانش آموزان می شوند. از جمله عواملی که به شکل منفی بر عملکرد تحصیلی اثرگذار بوده و اخیراً مطالعاتی را در مدارس به خود اختصاص داده، فرسودگی تحصیلی است (آشفورث، ۲۰۰۸).

نشانه های فرسودگی، عبارتست از خستگی مفرط به دنبال درگیری ممتد و تعهد نسبت به کار و مردم هست. عبارت دیگر فرسودگی خستگی فیزیکی، هیجانی و روانی به دنبال قرار گرفتن طولانی مدت در موقعیت کار سخت هست. این نشانگان حالتی است که در آن قدرت و توانایی افراد کم و رغبت و تمایل آنها برای انجام کار و فعالیت کاهش پیدا می کند. بدین ترتیب که شخص به علت عوامل درونی و بیرونی احساس فشار می کند و این فشار، پیوسته و چندین باره بوده و سرانجام به احساس فرسودگی تبدیل می گردد. فرسودگی به عنوان فقدان انرژی و نشاط تعریف می شود و شخص دچار فرسودگی احساس کسالت انگیزی را نسبت به انجام آموزش نشان می دهد (پورافکاری، ۱۳۸۰).

فرسودگی به موقعیت ها و بافت های آموزشی گسترش پیدا کرده که از آن با عنوان فرسودگی تحصیلی نام برده می شود (سالما - آرو و همکاران، ۲۰۰۸). فرسودگی تحصیلی در میان دانش آموزان مدارس، اشاره به احساس خستگی به خاطر تقاضاها و الزامات تحصیل (خستگی)، داشتن یک حس بدبینانه و بدون علاقه به تکالیف درسی فرد بی علاقتی و احساس عدم شایستگی به عنوان یک دانش آموز با کارآمدی پایین محسوب می شود. می توان گفت که موقعیت های آموزشی به عنوان محل کار فراگیران محسوب می شود، اگر چه فراگیران در موقعیت های آموزشی به عنوان کارمند، کار نمی کنند یا شغل خاصی در آنجا ندارند، اما از دیدگاه روانشناختی، فعالیت های آموزشی و درسی آنها را می توان به عنوان یک کار در نظر گرفت؛ آنها در کلاس حضور پیدا می کنند و مجموعه تکالیفی را برای موفقیت در امتحانات و کسب نمره قبولی انجام میدهند، این موضوع اخیراً مطالعات متعددی را در مدارس به خود اختصاص داده است (ژانگ، ۲۰۰۷).

آهوا و هاکنین (۲۰۰۷)، نشان داده اند که فرسودگی تحصیلی به افسردگی منجر می شود. همچنین سالما - آرو و ساوولانن (۲۰۰۸)، بررسی عوامل پیش بینی کننده فرسودگی تحصیلی و درگیری و مشغولیت تحصیلی پرداختند، دریافته اند که استرس و خودکارآمدی کلی با فرسودگی و درگیری تحصیلی رابطه دارند. آنها خودکارآمدی و حمایت اجتماعی را به عنوان متغیرهای درونی و بیرونی مرتبط با فرسودگی دانشجویان فنی و حرفه ای، بیان کرده اند و همچنین دریافته اند که فرسودگی تحصیلی دانش آموزان اثر منفی معنی داری بر پیشرفت تحصیلی می گذارد. به طوری که دانش آموزان پسر سطوح، بالاتری از فرسودگی را نسبت به دانش آموزان دختر داشتند (عظیمی، ۱۳۹۳).

نیومن (۱۹۹۰)، معتقد است که فرسودگی تحصیلی در دانش آموزان، بنا به دلایلی مختلف، یکی از عرصه های مهم تحقیقاتی در مدارس است. دلیل اول این است که فرسودگی تحصیلی میتواند کلید مهم درک رفتارهای مختلف دانش آموزان، مانند عملکرد تحصیلی در دوران تحصیل باشد. دلیل دوم این است که فرسودگی تحصیلی رابطه دانش آموزان را با مدارس خود

تحت تأثیر قرار می دهد سوم اینکه فرسودگی تحصیلی میتواند شوق و اشتیاق دانش آموزان را به ادامه تحصیل، تحت تأثیر قرار دهد. از آنجا که یادگیری فراگیران، عمدتاً به وسیله عملکرد تحصیلی آنها سنجش می شود؛ بنابراین شناسایی متغیر فرسودگی تحصیلی و تأثیر آن بر عملکرد تحصیلی فراگیران، از کارهای مهم متخصصان تعلیم و تربیت و روان شناسان تربیتی است. واضح است که کنترل فرسودگی تحصیلی دانش آموزان، به خاطر بهبود پیشرفت تحصیلی و انگیزش یادگیری آنها ضروری است. مدارس و معلمان، باید با دقت، دوره های آموزشی را طرح ریزی کنند و حتی آزمون ها و برنامه های کاری را با دقت برنامه ریزی کنند تا فرسودگی تحصیلی دانش آموزان را کاهش داده و پیشرفت تحصیلی آنها را افزایش دهند (یانگ، ۲۰۰۵).

در امر آموزش انگیزش و استعداد از جایگاه بسیار والایی بر وردار است. انگیزه ها علل رفتار هستند و برای تبیین و رفتار دانش آموزان از مفهوم انگیزش استفاده می کنند. دانش آموزانی که از انگیزش بالایی برای یادگیری برخوردار هستند در مقایسه با سایر دانش آموزان دارای نمرات تحصیلی بهتر و موفقیت آموزشی بهتر و موفقیت آموزشی بالاتری برخوردار هستند و در انجام تکالیف دقت و توجه بیشتری از خود نشان می دهند و زمان بیشتری را صرف انجام تکالیف می کنند. مشکلات انگیزشی و باعث می شود که دانش آموز در حد توانایی، استعداد و شایستگی خودشان عمل نکنند و پایینتر از حد انتظار کار کنند (ایران نژاد، ۱۳۸۵).

انگیزش پیشرفت میل یا اشتیاق برای کسب موفقیت و شرکت در فعالیت‌هایی است که موفقیت در آنها به کوشش و توانایی شخصی وابسته است و بر اساس مجموعه‌ای از استانداردها تعریف شده است (سیف، ۱۳۹۰، پنتریچ و دی گروت، ۱۹۹۰). انگیزش پیشرفت به عنوان سائقی است که به یادگیری تکالیف درسی سرعت می‌بخشد تا شخص با کفایت یافتن و موفقیت، افتخار کسب کنند (کریمی، ۱۳۸۷). افراد دارای انگیزش پیشرفت بالا برای حل مشکلات و رسیدن به موفقیت بسیار کوشا هستند. حتی پس از آنکه در انجام کاری شکست بخورند، از آن دست نمی‌کشند و تا رسیدن به موفقیت به کوشش ادامه می‌دهند. بنابراین انگیزش پیشرفت را می‌توان سائقی برای پیشی گرفتن بر دیگران با توجه به ملاک‌های مشخص و تلاش در جهت کسب موفقیت و پیشرفت دانست. در خصوص اهمیت این انگیزش باید به جنبه‌های مختلفی اشاره کرد. همچنین برخی از پژوهش‌ها به این موضوع اشاره دارند که انگیزش پیشرفت می‌تواند پیشرفت اقتصادی و تکنولوژیکی را افزایش داده و موجب گسترش آنها شود. بدین ترتیب جامعه نه فقط برای تدریس موضوعات درسی بلکه برای القای نیاز به موفقیت در دانش‌آموزان، به مدارس وابسته است (چارقدوزی، ۱۳۷۶). همچنین نتایج پژوهش‌های سبحانی نژاد و عابدی (۱۳۸۵) و البرزی و سیف (۱۳۸۱) نشان می‌دهد که راهبردهای یادگیری خودنظم‌دهی و انگیزش پیشرفت با پیشرفت تحصیلی رابطه دارد. در پژوهشی سبحانی نژاد و عابدی (۱۳۸۵) به این نتیجه رسیده‌اند که بین راهبردهای یادگیری و انگیزش پیشرفت تحصیلی با عملکرد تحصیلی ریاضی دانش‌آموزان رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد و سهم نسبی انگیزش پیشرفت و راهبردهای یادگیری ۲۰٪ و ۱۸٪ بوده است. عبدوس (۱۳۸۱) بین انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌داری را نشان می‌دهد. یافته‌های ولی نژاد (۱۳۸۰) نشان داده‌اند که بین استفاده از انگیزش پیشرفت و عملکرد در ریاضی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. غفوری (۱۳۷۶) نشان داد که رابطه مثبت و معنی‌داری بین انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی وجود دارد و گزارش کرد که دختران از نظر پیشرفت تحصیلی بر پسران برتری دارند. گشتاسی (۱۳۷۵) و داداشی (۱۳۸۰) نشان دادند که بین انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی همبستگی آماری معنی‌داری وجود ندارد. (به نقل از ولی نژاد، ۱۳۸۰). همچنین مطالعات انجام شده در زمینه رابطه بین استفاده از انگیزش پیشرفت با پیشرفت تحصیلی (پنتریچ و دی گروت، ۱۹۹۰، زیمرمن

و شانک، ۱۹۸۹). همگی بر این ادعا هستند که استفاده از انگیزش پیشرفت سهم مؤثری در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. بنابراین فقدان انگیزش یادگیری، پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را در جهت نامطلوب تحت تأثیر قرار می‌دهد و همزمان ممکن است بر سازگاری عاطفی، عزت نفس، توانایی مقابله با مشکلات و ارزش‌های شخصی خدشه وارد آورد (دسی و ریان، ۱۹۸۵).

در تحقیقات گذشته نیز محققان به بررسی موضوع از زوایای مختلف پرداخته‌اند؛ که نتایج برخی از آنها به این شرح است. مونتا (۲۰۱۱) در تحقیقی که در مورد رابطه‌ی بین نیاز به پیشرفت و فرسودگی تحصیلی در دانشجویان دوره‌ی کارشناسی انجام داد، به این نتیجه رسید که بین نیاز به پیشرفت و فرسودگی تحصیلی یک رابطه‌ی منفی و معنی‌دار وجود دارد. او ادعا کرده است که استرس هنگامی اتفاق می‌افتد که تقاضاهای درسی از منابع فراگیران فراتر رود. اگر استرس فراگیران ادامه یابد آن‌ها تمایل خواهند داشت که فشار را به صورت خستگی هیجانی تجربه کنند. در حقیقت، افزایش خستگی هیجانی، مواجهه‌ی تدافعی را به صورت بی‌علاقگی افزایش خواهد داد. سرانجام، افزایش بی‌علاقگی، خودارزیابی منفی را به صورت کارآمدی پایین پرورش خواهد داد. یافته‌ها نشان دادند که ویژگی‌ها، پیشایندها و نتایج فرسودگی تحصیلی شبیه به فرسودگی شغلی هستند. هیمل (۲۰۱۱)، در پژوهشی که در مورد تأثیر حمایت همسالان بر روی عملکرد تحصیلی و فرسودگی تحصیلی در دانشجویان انجام داد به این نتیجه رسید که حمایت همسالان در افزایش و بهبود عملکرد تحصیلی و کاهش فرسودگی تحصیلی نقش تعیین‌کننده‌ای دارد، چون تأثیری عمیق بر رفتار روزمره‌ی دانشجو می‌گذارد. اگر دانشجویی خستگی هیجانی جدی داشته باشد، از لحاظ عاطفی خسته، تحریک‌پذیر و ناامید خواهد شد و فرسودگی تحصیلی بیش‌تری را نشان خواهد داد. یک دانشجو با خودکارآمدی پایین به فرسودگی تحصیلی دچار می‌شود. سایسکرکی (۲۰۱۰) در پژوهشی که در مورد سطوح فرسودگی تحصیلی در دانش‌آموزان مدارس فنی-حرفه‌ای در کشور ترکیه انجام دادند به این نتیجه رسیدند که سطوح فرسودگی تحصیلی دانش‌آموزان مدارس فنی-حرفه‌ای زیاد هستند. فرسودگی دریافت‌شده‌ی دانش‌آموزان همانند فرسودگی هیجانی زیاد است. از دیگر یافته‌های این پژوهش این بود که دانش‌آموزان دختر فرسودگی تحصیلی زیادتری را نسبت به دانش‌آموزان پسر دارند. لی و همکاران (۲۰۱۰) در تحقیقی که در مورد نیم‌رخ‌های فرسودگی تحصیلی در دانش‌آموزان و نوجوانان کره‌ای انجام دادند به این نتیجه رسیدند که فرسودگی تحصیلی به طور نزدیک با متغیر عزت نفس مرتبط است. آن‌ها همچنین دریافته‌اند که بین فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی یک رابطه‌ی منفی (معکوس) وجود دارد. به عبارت دیگر، دانش‌آموزان با عملکرد تحصیلی پایین، فرسودگی تحصیلی بیش‌تری را نسبت به دانش‌آموزان با عملکرد تحصیلی بالا تجربه می‌کنند. معرفت و همکاران (۱۳۹۰) نشان دهنده‌ی رابطه‌ی منفی و معنادار بین هوش هیجانی و مولفه‌های فرسودگی تحصیلی است. همچنین در این پژوهش از بین مولفه‌های هوش هیجانی خودشکوفایی، روابط بین فردی، مساله‌گشایی، تحمل استرس، کنترل تکانه و خوش بینی، بیشترین نقش را در پیش بینی فرسودگی تحصیلی دارند. به نظر محققان این مقاله، توجه به جنبه‌ها و فاکتورهای هوش هیجانی می‌تواند به کاهش فرسودگی تحصیلی دانشجویان کارشناسی تربیت بدنی کمک کند. عظیمی، پیری و زوار (۱۳۹۲) نشان داد که بین ابعاد فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی رابطه‌ی منفی و بین یادگیری خودنظم داده و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در تحلیل رگرسیون و تحلیل مسیر مشاهده شد که نسبت به یادگیری خودنظم داده، فرسودگی تحصیلی بیشترین واریانس عملکرد تحصیلی را پیش بینی می‌کند. اخوان تفتی (۱۳۹۳) نشان داد که اهمال‌کاری تحصیلی با ۳ بعد فرسودگی (خستگی تحصیلی، ناکارآمدی تحصیلی و بی‌علاقگی تحصیلی) رابطه‌ی مستقیم دارد و اهمال‌کاری تحصیلی، سه بعد فرسودگی تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند. همچنین نتایج حاکی از آن بود که دستاورد تحصیلی بطور منفی با اهمال‌کاری تحصیلی و سه

بعد فرسودگی تحصیلی رابطه دارد و دستاورد تحصیلی بوسیله ناکارآمدی تحصیلی (یکی از ابعاد فرسودگی تحصیلی) پیش‌بینی می‌شود. علاوه بر این یافته‌های جانبی پژوهش نشان داد که اهمال‌کاری و خستگی تحصیلی در مردان بیشتر از زنان است، دانشجویان دانشکده مهندسی بیشترین میزان اهمال‌کاری و خستگی تحصیلی را نسبت به سایر دانشکده‌ها تجربه می‌کنند. هم‌چنین میزان اهمال‌کاری و ناکارآمدی تحصیلی در میان دانشجویان دوره‌ی ارشد بیشتر از دانشجویان دوره‌ی دکتری است و نیز اهمال‌کاری و خستگی تحصیلی در دانشجویان دانشگاه‌های صنعتی بیش از دانشجویان دانشگاه‌های جامع است.

یکی از بزرگترین معضلات و مشکلات روز سازمان آموزش و پرورش در کشور، بی‌علاقگی دانش‌آموزان در سطح دبیرستان به کسب علم و دانش می‌باشد. متأسفانه به دلیل فشارهای اقتصادی در جامعه و افزایش تعداد تحصیل کرده‌های بی‌کار و ناامیدی آنها در کسب کار مناسب و مطابق شخصیتشان و همچنین وجود درآمدهای کاذب و کلان توسط بسیاری از افراد تحصیل نکرده در کشور سبب شده که میل و اشتیاق به تحصیل در بین دانش‌آموزان دبیرستانی کم شود. این معضل در میان دختران شدیدتر از پسرها می‌باشد. تحقیقات زیادی در خصوص رفع این معضل در جامعه صورت پذیرفته است که هر یک به نوبه خود به نوعی به این چالش نگاه کرده‌اند و در بسیاری از موارد نسخه‌ای برای رفع آن تجویز کرده‌اند؛ اما در این تحقیق، پژوهشگر بر آن است تا با نگاهی از زبان دانش‌آموزان به این مساله بپردازد؛ و ضمن یافتن علل به‌تأثیر میزان فرسودگی تحصیلی بر انگیزه یادگیری در دانش‌آموزان دختر بپردازد.

روش شناسی پژوهش

با توجه به موضوع و فرضیه‌ها، تحقیق حاضر به لحاظ هدف از نوع کاربردی و از حیث روش توصیفی و همبستگی است؛ که اطلاعات آن به شیوه میدانی و غیرمیدانی جمع‌آوری گردیده است. پژوهش‌گر در این تحقیق برای تهیه پرسشنامه از روش مطالعات اسنادی و مراجعه به کتب درسی و مقالات و پایان‌نامه‌ها استفاده نموده است؛ و ۲ پرسشنامه استاندارد برای این پژوهش مشخص نموده است.

۱- پرسشنامه فرسودگی تحصیلی، این پرسشنامه توسط برسو (۱۹۹۷)، تهیه شد و دارای ۱۵ سوال و ۳ بعد می‌باشد. نحوه امتیاز دهی با استفاده از مقیاس ۷ گزینه‌ای لیکرت هرگز (۱) ... همیشه (۷) می‌باشد. سوال‌های ۱ الی ۵ مربوط به خستگی تحصیلی، سوال‌های ۶ الی ۹ مربوط به بی‌علاقگی تحصیلی و سوال‌های ۱۰ الی ۱۵ مربوط به ناکارآمدی تحصیلی می‌باشد

۲- پرسشنامه انگیزه پیشرفت در یادگیری، این پرسشنامه توسط رضابخش (۱۳۷۳)، به همین منظور تهیه شده است و شامل ۶۰ سوال می‌باشد و مجموع آن انگیزه پیشرفت در یادگیری را می‌سنجد. نحوه امتیاز دهی با استفاده از مقیاس ۵ گزینه‌ای کاملاً مخالفم (۱) ... کاملاً موافقم (۵) می‌باشد. سوال‌های ۲۷-۲۸-۲۹-۳۴-۴۰-۴۳-۴۴-۴۵-۴۷-۴۸-۴۹-۵۰-۵۱-۵۴-۵۵ به صورت معکوس نمره گذاری خواهند شد. در صورتیکه نمره انگیزه پیشرفت در یادگیری کمتر از ۱۶۴ باشد وضعیت خیلی ضعیف و اگر بین ۱۶۴-۱۸۹ باشد وضعیت ضعیف و اگر نمره بین ۱۸۹-۲۱۵ باشد متوسط و در صورتی که نمره بین ۲۱۵-۲۴۰ باشد انگیزه پیشرفت در یادگیری قوی و در صورتیکه بیش از ۲۱۵ باشد انگیزه پیشرفت در یادگیری خیلی قوی است.

در پژوهش حاضر با توجه به استاندارد بودن پرسشنامه‌ها و اینکه قبلاً در پژوهش‌های مختلف مورد استفاده قرار گرفته و از نتایج مطلوبی برخوردار بوده، لذا از نظر اساتید محترم راهنما و مشاور مورد تأیید قرار گرفت (روایی صوری).

همچنین از آنجایی که آلفای کرونباخ معمولاً شاخص کاملاً مناسبی برای سنجش قابلیت اعتماد ابزار اندازه‌گیری و هماهنگی درونی میان عناصر آن است. بنابراین قابلیت اعتماد پرسشنامه مورد استفاده در این تحقیق به کمک آلفای کرونباخ ارزیابی شده است؛ و ضریب بالایی ۰/۷۰ برای آن بدست آمد. از اینرو پایایی آن تأیید شد.

جدول ۱: ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه های تحقیق

ردیف	خرده مقیاس ها	ضریب آلفا
۱	فرسودگی تحصیلی	۰/۸۱
۲	انگیزه پیشرفت در یادگیری	۰/۷۴

در تحقیق حاضر با توجه به قلمرو زمانی و مکانی انجام تحقیق، جامعه آماری این تحقیق عبارت است از کلیه دانش آموزان دبیرستان دخترانه زینبیه ناحیه ۲ مشهد که تعداد کل آنها ۵۰ نفر می باشد. برای مشخص نمودن حجم نمونه در تحقیق حاضر با توجه به کم بودن حجم جامعه و همچنین نظر اساتید راهنما و مشاور تعداد نمونه و جامعه یکسان در نظر گرفته شد. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده ها در این پژوهش از دو روش آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شد. در بخش توصیفی، از جداول توزیع فراوانی و شاخصهای مرکزی و پراکندگی استفاده و در بخش آمار استنباطی از آزمون های کولموگروف- اسمیرنوف و رگرسیون برای پاسخ به فرضیه ها با کمک نرم افزار Spss استفاده شد.

یافته های پژوهش

جدول ۲: آماره های توصیفی متغیر های تحقیق و ابعاد آن در نمونه تحت بررسی

ردیف	متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل در نمونه	حداکثر در نمونه	حداقل و حداکثر ممکن
۱	فرسودگی تحصیلی	۵۵/۳۹	۹/۹۹	۳۸	۸۵	۱۵-۱۰۵
۱-۱	خستگی تحصیلی	۱۶/۵	۵/۱۸	۵	۳۱	۵-۳۵
۱-۲	بی علاقه‌گی تحصیلی	۱۷/۶۳	۳/۶۱	۱۰	۲۵	۴-۲۸
۱-۳	ناکارآمدی تحصیلی	۲۱/۲۷	۴/۶۴	۱۱	۳۳	۶-۴۲
۲	انگیزه پیشرفت در یادگیری	۲۰۳	۱۳/۵	۱۶۵	۲۳۳	۶۰-۳۰۰

همچنین قبل از تعیین نوع آزمون مورد استفاده به خصوص در آزمون های مقایسه ای لازم است از نرمال بودن متغیر ها مطمئن شویم. در صورتی که متغیر ها نرمال باشند، استفاده از آزمون های پارامتری توصیه می شود و در غیر این صورت استفاده از آزمون های معادل غیر پارامتری مد نظر قرار خواهد گرفت. برای تعیین نرمال بودن متغیر ها بایستی سطح معنی داری بررسی شود. در صورتی که سطح معنی داری از عدد ۰/۰۵ کمتر باشد متغیر غیر نرمال و در صورت بیشتر از ۰/۰۵ نرمال است. نتیجه اینکه سطح معنی داری همه متغیر ها از ۰/۰۵ بیشتر است لذا همه نرمال هستند.

جدول ۳: آزمون کولموگروف اسمیرنوف متغیر های تحقیق

ردیف	متغیر	یافته های توصیفی		آزمون کولموگروف-اسمیرنوف	
		میانگین	انحراف معیار	آماره Z	سطح معنی داری
۱	فرسودگی تحصیلی	۵۵/۳۹	۹/۹۹	۰/۹۶۲	۰/۳۱۳
۱-۱	خستگی تحصیلی	۱۶/۵	۵/۱۸	۰/۹۴۷	۰/۳۳۲
۱-۲	بی علاقه‌گی تحصیلی	۱۷/۶۳	۳/۶۱	۰/۸۴۹	۰/۴۶۸
۱-۳	ناکارآمدی تحصیلی	۲۱/۲۷	۴/۶۴	۰/۸۳۲	۰/۴۹۳
۲	انگیزه پیشرفت در یادگیری	۲۰۳	۱۳/۵	۰/۹۵۹	۰/۳۱۷

فرضیه: بین فرسودگی تحصیلی و انگیزه پیشرفت در یادگیری رابطه معنی دار وجود دارد.

اگر فرض کنیم که:

Y = متغیر ملاک (وابسته)، انگیزه پیشرفت در یادگیری

X = متغیر پیش بین (مستقل)، فرسودگی تحصیلی

با توجه به نرمال بودن توزیع متغیرهای فرسودگی تحصیلی و انگیزه پیشرفت در یادگیری در نمونه تحت بررسی، لذا برای

تعیین همبستگی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده خواهد شد.

ρ : ضریب همبستگی واقعی پیرسون بین دو متغیر فرسودگی تحصیلی و انگیزه پیشرفت در یادگیری، در جامعه آماری مورد بحث. لذا فرضهای آزمون به شرح زیر است

H_0 : بین فرسودگی تحصیلی و انگیزه پیشرفت در یادگیری رابطه وجود ندارد.

H_1 : بین فرسودگی تحصیلی و انگیزه پیشرفت در یادگیری رابطه وجود دارد.

جدول ۴: آزمون همبستگی پیرسون بررسی رابطه فرسودگی تحصیلی و انگیزه پیشرفت در یادگیری

انگیزه پیشرفت در یادگیری		متغیر ملاک متغیر پیش بین
سطح معنی داری	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۲۴۴	-۰/۱۶۸	فرسودگی تحصیلی
۰/۰۰۱ **	-۰/۴۵۹	خستگی تحصیلی
۰/۰۰۳ **	-۰/۴۱۸	بی علاقگی تحصیلی
۰/۲۵۷	-۰/۱۶۳	ناکارآمدی تحصیلی

همان طور که در جدول ۴ مشاهده می شود، ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر فرسودگی تحصیلی و ناکارآمدی تحصیلی با انگیزه پیشرفت در یادگیری منفی است اما مقدار احتمال مربوط به سطح معنی داری آن از ۰/۰۵ بیشتر است. لذا فرض صفر وجود رابطه معکوس و معنی دار در این مورد پذیرفته نمی شود؛ اما ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر خستگی تحصیلی و بی علاقگی تحصیلی با انگیزه پیشرفت در یادگیری منفی است و مقدار احتمال مربوط به سطح معنی داری آن از ۰/۰۵ کمتر است. لذا در این مورد وجود رابطه معکوس و معنی دار بین خستگی تحصیلی و بی علاقگی تحصیلی با انگیزه پیشرفت در یادگیری پذیرفته می شود.

فرضیه: ابعاد فرسودگی تحصیلی پیش بینی کننده انگیزه پیشرفت در یادگیری است.

اگر فرض کنیم که:

Y = متغیر وابسته، عملکرد شغلی

X_1 = متغیر مستقل، بعد خستگی تحصیلی

X_2 = متغیر مستقل، بعد بی علاقگی تحصیلی

X_3 = متغیر مستقل، بعد ناکارآمدی تحصیلی

اکنون با استفاده از جدول تحلیل واریانس رگرسیونی اقدام به برازش مدل رگرسیونی به روش تاثیر بین ابعاد فرسودگی تحصیلی بر انگیزه پیشرفت در یادگیری می کنیم. قبل از تحلیل مدل رگرسیونی به بیان ضریب تعیین و آماره داربین واتسون می پردازیم، از آنجایی که ضریب تعیین اصلاح شده (R^2) اصلاح شده معادل ۰/۱۸ شده است، لذا اندازه آن در حد قابل قبول می باشد، از طرفی آماره داربین واتسون معادل ۱/۹۹۲ شده است، (این آماره عددی است بین صفر تا ۴ که وسط آن یعنی عدد ۲ و اطراف آن معرف استقلال کامل باقیمانده ها و رگرسیون قابل اجرا می باشد و هر چه به سمت صفر و ۴ بیشتر میل کند به

مفهوم عدم استقلال باقیمانده ها و مناسب نبودن انجام مدل رگرسیونی است) ولی چون در تحلیل ما این مقدار اطراف ۲ می- باشد لذا مدل نهایی جهت انجام برازش رگرسیونی مناسب بوده و باقیمانده ها مستقل اند.

جدول ۵: نتایج تحلیل واریانس رابطه ابعاد فرسودگی تحصیلی پیش بینی کننده انگیزه پیشرفت در یادگیری

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معنی داری	R	R^2
رگرسیون	۱۵۸۲۵۶/۷	۳	۵۲۷۵۲/۲۴۴	۵۱۵۹۵/۰۸۶	۰/۰۰۰۱	-۰/۴۳	۰/۱۸
باقیمانده	۴۸/۰۵۴	۴۷	۱/۰۲۲				
کل	۱۵۸۳۰/۸	۵۰					

نتایج جدول ۵ تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون (به روش کدگذاری تأثیر) نشان میدهد که یک رابطه خطی معنی دار بین ابعاد فرسودگی تحصیلی و انگیزه پیشرفت در یادگیری وجود دارد.

جدول ۶: ضرایب رگرسیونی رابطه ابعاد فرسودگی تحصیلی بر انگیزه پیشرفت در یادگیری

شاخص متغیر	ضریب رگرسیون	انحراف معیار ضریب	ضریب تاثیر	آماره t	سطح معنی داری
مقدار ثابت	۰/۳۴۹	۰/۹۱۱		۰/۳۸۳	۰/۷۰۴
خستگی تحصیلی	۰/۹۷۸	۰/۰۳۷	۰/۵۰۷	۲۶/۶۴	۰/۰۰۰۱
بی علاقهگی تحصیلی	۱/۰۰۲	۰/۰۴۱	۰/۳۶۳	۲۴/۳۲	۰/۰۰۰۱
ناکارآمدی تحصیلی	۰/۱۹۸	۰/۰۴۲	۰/۴۶۴	۲/۹۷	۰/۱۵

لذا با توجه به نتایج جدول ۶ میتوان اینگونه اظهار نظر کرد که فقط ابعاد خستگی تحصیلی و بی علاقهگی تحصیلی با انگیزه پیشرفت در یادگیری رابطه خطی و معنی دار دارد.

بحث و نتیجه گیری

یادگیری فرآیند فعالی است که مستلزم کوشش عمدی و آگاهانه است حتی اگر دانش آموزی از توانایی بالایی برخوردار باشد، هنگام یادگیری توجه کافی نداشته باشد و از خود کوشش نشان ندهد قادر به یادگیری نخواهد بود. برای اینکه دانش آموز بتواند از برنامه های درسی حداکثر بهره را ببرد باید معلم زمینه ای فراهم کند که در آن دانش آموز به درگیری در فعالیت های یادگیری برانگیخته شود. نقش فعال دانش آموزان در امر تدریس، تاثیر زبانی و بازخوردهای موثر معلم، تسلط معلم بر مطالب و... از عوامل ایجاد انگیزه و عملکرد موثر بر یادگیری است پس برعهده معلمین است این عوامل را بشناسند و سعی در رعایت و انجام آن برای هرچه بهتر شدن کارشان داشته باشند.

در بررسی و تجزیه و تحلیل پیش‌بینی انگیزش پیشرفت از طریق ابعاد فرسودگی تحصیلی از روش رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده شد که خستگی تحصیلی و بی‌علاقگی تحصیلی با انگیزه پیشرفت در یادگیری رابطه خطی و معنی‌دار دارد و ناکارآمدی تحصیلی رابطه ندارد و از بین ۳ متغیر، خستگی تحصیلی حدود ۵۰ درصد و بی‌علاقگی تحصیلی حدود ۳۰ درصد و سایر عوامل اندازه‌گیری نشده حدود درصد بر انگیزه پیشرفت در یادگیری موثر هستند. بدین ترتیب می‌توان گفت تنها از ۳ متغیر تأثیر گذار فقط خستگی تحصیلی و بی‌علاقگی تحصیلی روی انگیزه پیشرفت در یادگیری دانش‌آموزان تأثیر معکوس و بیشتری دارد. به بیان دیگر فرسودگی تحصیلی می‌تواند پیش‌بینی‌کننده انگیزه پیشرفت در یادگیری در دانش‌آموزان باشد. اینرو لازم است که مسئولین و مشاوران تربیتی وقت بیشتری را بر روی دو فاکتور فوق‌تر قرار دهند. این نتیجه همخوانی دارد با تحقیق یانگ (۲۰۰۵) که به بررسی رابطه فرسودگی تحصیلی و عملکرد تحصیلی پرداخته است او دریافت که فرسودگی تحصیلی دانش‌آموزان اثر منفی معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی می‌گذارد و همچنین با یافته‌های (لایببرنیک و پینتریچ، ۲۰۰۳، شائوفلی و همکاران، ۱۹۹۳، به نقل از یانگ، ۲۰۰۵) و گرو و همکاران (۲۰۰۱) و نعیمی (۱۳۸۸) و پیر حسینلو (۱۳۸۲) همخوانی دارد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که خستگی تحصیلی و بی‌علاقگی تحصیلی به عنوان یکی از مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده انگیزه پیشرفت در یادگیری دانش‌آموزان به شمار می‌رود.

براساس این یافته‌ها و یافته‌های پژوهش‌های مشابه و مبانی نظری می‌توان نتیجه‌گیری کرد که فرسودگی تحصیلی از عوامل تعیین‌کننده و تأثیرگذار در انگیزه پیشرفت در یادگیری هستند به طوری که با کاهش فرسودگی تحصیلی در دانش‌آموزان انگیزه پیشرفت در یادگیری آنها بهبود پیدا می‌کند و بالعکس با افزایش انگیزه پیشرفت در یادگیری، فرسودگی تحصیلی بهبود پیدا می‌کند و نتایج نشان دادند که فرسودگی تحصیلی پیش‌بینی‌کننده و تعیین‌کننده خوبی برای انگیزه پیشرفت در یادگیری است این پژوهش مانند اکثر پژوهش‌هایی که در علوم رفتاری صورت می‌گیرد، با محدودیت‌هایی مواجه بوده که با توجه به اینکه پرسشنامه‌های پژوهش در اواخر اردیبهشت ماه اجرا شد و در بعضی از دبیرستان‌ها امتحانات در حال انجام بود، لذا احتمال می‌رود به دلیل محدودیت زمانی دانش‌آموزان دقت و انگیزه کمتری را در پاسخ دادن به سؤالات پرسشنامه‌ها به خرج دهند و چون پرسشنامه به ترتیب و با فاصله زمانی کمی در اختیار دانش‌آموزان قرار داده شد تا به آنها پاسخ دهند، احتمال بروز خستگی در دانش‌آموزان وجود داشت و همچنین به علت تازگی متغیر فرسودگی تحصیلی منابع کافی برای مطالعه و بررسی پیشینه وجود نداشت و برای بررسی و جمع‌آوری اطلاعات درباره متغیر عملکرد تحصیلی آزمون استاندارد شده‌ای وجود نداشت. بنابر این براساس یافته پژوهش پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های آتی روی مقاطع مختلف صورت گرفته و نتایج با هم مقایسه شوند و این پژوهش در استان‌ها و شهرستان‌های دیگر اجرا شود و فرایند فرهنگی آنها با یکدیگر مقایسه شود؛ و بجای بررسی متغیرها، تأثیر آموزش هر یک از متغیرها را بر روی متغیرهای دیگر مورد بررسی قرار دهند و همچنین فرسودگی شغلی در بین معلمان و تأثیر آن در انگیزه پیشرفت در یادگیری دانش‌آموزان که به نظر می‌رسد از عوامل تأثیرگذار اصلی بر انگیزه پیشرفت در یادگیری باشد مورد بررسی و پژوهش قرار گیرد؛ بنابراین استفاده از راهبردهای انگیزه پیشرفت در یادگیری و فرسودگی تحصیلی ارتباط معنی‌داری داشت. لذا مربیان و معلمان می‌توانند این یافته‌ها را در طراحی آموزشی و انگیزه پیشرفت در یادگیری در گروه‌های آموزشی مورد استفاده قرار دهند و با استفاده از نتایج و یافته‌های چنین تحقیقاتی نسبت به آموزش راهبردهای شناختی، راهبردهای فراشناختی و شیوه‌های آموزش و پرورش خلاقیت اقدام نموده و در جهت بهبود کیفیت آموزشی و بار آوردن دانش‌آموزانی خلاق گام بردارند و پیشرفت دانش‌آموزان خود را از لحاظ کیفی افزایش دهند.

منابع

۱. البرزی، شهلاو سیف، دیبا. (۱۳۸۱). رابطه باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری و برخی از عوامل جمعیتی با پیشرفت تحصیلی گروهی دانشجویان علوم انسانی در درس آمار. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، شماره اول زمستان، ۱۳۸۱، ص ۱۳.
۲. چارقدوزی، محمدرضا. (۱۳۷۶). ارتباط بین ترتیب تولد و ویژگی‌های شخصیتی با انگیزش پیشرفت در دانش‌آموزان سال دوم و چهارم دبیرستان‌های شهرستان بجنورد، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تبریز، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
۳. داداشی، نسرین. (۱۳۸۰). بررسی رابطه صفات شخصیتی با انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی شهرستان تبریز در سال تحصیلی ۸۰-۱۳۷۹، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تبریز، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
۴. سبحانی‌نژاد، مهدی، عابدی و احمد. (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین راهبردهای یادگیری خود تنظیم و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهرستان اصفهان با عملکرد تحصیلی آنان در درس ریاضی، فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز، ۱(۱): ۹۷-۸۲.
۵. سیف، علی‌اکبر. (۱۳۹۰). روانشناسی پرورشی نوین: روانشناسی یادگیری و آموزش. تهران: نشر دوران.
۶. عظیمی، محمد. (۱۳۹۳). رابطه فرسودگی تحصیلی و انگیزش پیشرفت با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره. نشریه علمی-پژوهشی آموزش و ارزشیابی. سال هفتم شماره ۲۷، صص ۹۸-۸۷.
۷. غفوری، منصور. (۱۳۷۶). بررسی رابطه بین یادگیری خودنظم داده، منبع کنترل، خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان‌های نظام جدید متوسطه شهرستان تبریز. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تبریز.

8. Ahola, K. & Hakanen, J. (2007). Jobstrain, burnout and depressive symptoms: a prospective study among dentists. *Journal of affective disorders*.
9. Neuman, Y. (1990). Derrminants and conse quences of student, burnout in universities. *The journal of higher education*, 61(1), 20-3-
10. Pintrich, P. R. & Degrooth, E. (1990) Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. *Journal of self-regulated learning educational psychology*, 82(1), 33-40.
11. Salmela-Aro, K, Savola Inen, H. & Holopainen. L. (2008) Nepressive symptoms and school burnout during adolescence. *Journal of royth and ad olesence*, 6, 34- 45.
12. Yang, Hui-jen & Fran, Cheng. (2005). An invenstigation the factors mis student burnout in technical – viocational collegc.computersin human behavior yang, hui-jen. Factors affecting student burnout and academic achievement in multiple enrollment programs in talwans technical-vocational collegwes international. *Journal of educational development*, 24(2002) 283-301.
13. Zang, Riwen; Gan, Rigun Cham. (2007). Heining.Prefectionism,Academic burnout and engagement among chine secollege students:a structural equation modeling analysis. *Personality &invidual differences* 43(2007)1529-1540.